

Oponentský posudek na rigorózní práci

Mgr. Jan Zapletal podal na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci v akademickém roce 2018 rigorózní práci s názvem *Ohlasy církevních otců v nauce o manželství v církevních dokumentech od Casti connubii k papeži Františkovi*.

Rigorózní práce je kromě úvodu, závěru, bibliografie a dalších formalit rozdělena do sedmi bohatě členěných částí.

V úvodu představuje Jan Zapletal důvody, kterého vedly k výběru tématu. Je to jednak jeho pastorační jáhenská služba, v níž se setkává s mnoha otázkami manželství, je to také jeho již dlouhodobější zájem o přístup k manželství církevních otců, jemuž věnoval i svou magisterskou práci, na kterou navazuje. Představuje také svou zamýšlenou metodologii a předpokládaný postup.

V první kapitole sleduje *biblické základy pojetí manželství*. V letném, avšak výstižném přehledu se dotýká podstatných výpovědí obou Zákonů. Vychází mu, že „z celého biblického kontextu je zřejmá ambivalence ve vztahu k manželství. Je přítomno od samého začátku Bible v prvních kapitolách Genesis až k samému závěru knihy Zjevení. Je Božím dílem a plánem, je spoluprací na díle tvoření, je inkarnací lásky. Je Božím požehnáním. Je tu však ještě jiný silný akcent: panictví/panenství, to jsou ti, kteří následují Beránka kamkoli jde, ti, kterým Ježíš i Pavel dávají přední postavení v struktuře dějin spásy. Tento ambivalentní kód zůstane pak součástí pochopení manželství v průběhu dějin“. (s. 12)

Druhá kapitola *Pojetí manželství u Klementa Alexandrijského a Tertulliana, Jana Zlatoustého a Augustina* probírá postupně klasickou metodou patrologie život, dílo a nauku o manželství jmenovaných církevních otců. U Klementa Alexandrijského jsou to především *Strómata*, u Tertulliana jeho manželsko-vdovská trilogie *Ad uxorem*, *De exhortatione castitatis* a *De monogamia* a u Jana Zlatoustého několik textů s manželskou tematikou: *De virginitate*, tři homilie na 1 Korintským 7 a 20. homilie na list Efezským. Augustin se představí spisem *O manželském dobru*. Spisy jednotlivých autorů pozorně čte a analyzuje. Autor zajímavě církevní otce vybral. Zanechali totiž významný vliv na teologii manželství, a také se na nich ukazuje biblí již naznačená ambivalence mezi krásou a dobrem manželství a dobrem a skvělostí panictví/panenství. Kapitola má připravit terén pro zjištění kontinuity patristických vlivů v nauce magisteria od *Casti connubii* k papeži Františkovi.

Aby nějak překlenul časovou propast od Augustina k nové době, vyprojektoval celkem nosný most v postavě a nauce svatého Tomáše Akvinského, díky němuž se patristická tradice uchovávala živou v následných staletích. Tento nosný most představuje kapitola třetí *Manželství v pojetí Tomáše Akvinského*. Analyzovány jsou relevantní oddíly z Teologické sumy a Sumy proti pohanům.

Ve čtvrté kapitole *Od Tomáše k Františkovi* se autor zastavuje u pojetí manželství u Martina Luthera a Jana Kalvína a reakci na nové reformační hnutí na Tridentském koncilu. Tím se již dostává k encyklice *Casti conubii*, klíčovým dokumentům 2. vatikánského koncilu – *Lumen gentium*, *Gaudium et spes* a přelomovému, pokud jde o teologii manželství, přínosu sv. Jana Pavla II. (*Teologie těla a Familiaris consortio*). Nemohl alespoň krátce opomenout papeže Benedikta XVI. a některé jeho texty související s tématem. Všechny texty Jan Zapletal pozorně čte, analyzuje a sleduje citace či širší vlivy církevních otců.

Pátá kapitola je věnována pontifikátu papeže Františka z hlediska jeho přínosu k pojetí manželství. Zájem papežův o problematiku manželství souvisí také s biskupskými synodami, jež mapovaly složitou situaci manželství v současné době. Jim, protože s papežem Františkem neodmyslitelně souvisejí, věnuje Jan Zapletal pečlivou pozornost, připomíná a rozebírá významný text kardinála Kaspara *Evangelium o rodině*, který rozvířil celocírkevní diskusi a následně pak dokumenty obou synod, zejména řádné biskupské synody o rodině (4.–25. října 2015).

V šesté kapitole *Papež František* se autor soustřeďuje na posynodální apoštolskou exhortaci o lásce v rodině *Amoris laetitia – Radost z lásky*. Tu opět, jako předchozí texty představuje, pečlivě analyzuje a hledá patristické citace a inspirace. Navíc ke kapitole přiřazuje některé reakce, které exhortace vyvolala.

V závěrečné kapitole sedmé, se pak autor snaží zhodnotit vliv církevních otců na papeže Františka. Připomíná Bergoliov text o Dorotheovi z Gazy, připomíná zjištěné citace otců v *Amoris laetitia* a zajímavým způsobem nahlíží patristické rysy tohoto papeže. Kontinuita nemusí být jen v citacích. „Zjištění ukázalo, že jich <přímých citací otců> není mnoho a na první pohled na nich není text <Amoris laetitia> postaven. To se ostatně týká i všech ostatních dokumentů magisteria, které jsme procházeli. Přesto lze ve Františkových přístupech

spatřovat výrazné 'patristické' rysy. Všimneme si několika z nich: homiletický charakter papežovy teologie, důraz na sociální otázky, zejména chudobu, odvážná kritičnost do vlastních řad církve i do nespravedlivých struktur světa a důraz na diakrisis – rozlišování.“ (s. 123) Jednotlivé rysy pak podrobněji rozebírá.

V závěru je stručně celá práce sumarizovaná a potvrzena hypotéza o kontinuitě, kterou Jan Zapletal nazývá „vyvažující kontinuita“ (s. 132) a práci zakončuje citací z dokumentu Kongregace pro katolickou výchovu: „Tradice, jak ji znali Otcové, není nějaký nehybný a zkosnatělý útvar, ale organismus pulzující různorodostí života. V něm obsažená životní zkušenost a nauka poznala jak nejistoty, pnutí a tápavé hledání, tak i odvážná rozhodnutí, učiněná v pravou chvíli, která se ukázala jako velmi originální a rozhodujícím způsobem důležitá. Následování živé tradice Otců neznamena ulpět na minulosti jako takové, ale s pocitem jistoty a svobody přilnout k hlavní ose víry a zachovat si trvalé směřování k základu: k tomu, co je podstatné, co zůstává a co se nemění. Jde o absolutní věrnost dogmatům a morálním principům, prokázanou v mnoha případech usque ad effusionem sanguinis, až k prolití krve“ (*De patrum ecclesiae studio in sacerdotali institutione* 21.) V tomto duchu tradice je kontinuita u papeže Františka nepřehlédnutelná.

Rigorózní práce je zajímavým pokusem sledovat patristické vlivy v dalším vývoji pojetí manželství, zejména pak v období od *Casti conubii* k papeži Františkovi a *Amoris letitia*. Jan Zapletal si dal práci s pozorným čtením a analýzou textů, které sleduje ve své optice, která je současnému vývoji nakloněná.

Církevní otce, které vybral, snad až na Klementa Alexandrijského, texty magisteria a papežů citují. Proč mezi nimi Klement není, je zarážející, vždyť právě on by přinesl dobrou inspiraci. Určitý otazník lze položit za přemostění několika staletí Tomášem Akvinským. Ale uvědomuji si, že pokračovat pečlivou analýzou textů scholastiků a autorů následných staletí by přesahovalo rámec rigorózní práce. A tak vlastně výběr Tomáše je ospravedlnitelný, protože díky jemu se myšlení a duch Otců, které hojně cituje, dostaly dál.

Také výběr církevních dokumentů by mohl být širší. Papežské promluvy, homilie, texty kongregací, teologických komisí... To čeká na další akademický růst Zapletalův (*Deo dante*). Připomenutí reformátorů Luthera a Kalvína a v šesté kapitole i pravoslavného pojetí dává práci ekumenický rozměr.

Rigorózní práce ukazuje na „vyvažující kontinuitu“ mezi církevními otci a dalším vývojem. Ukazuje však také, omlouvám se za subjektivní dojem, že by přímého vlivu Otců v církevních dokumentech mohlo být více.

Některé pasáže jako reakce na *Amoris letitia* (6.1.3) s tématem práce přímo nesouvisejí. Jistě chápu, že ale dodávají textu plasticitu a aktuálnost.

Neškodilo by více pozornosti na poznámkový aparát, občas se objeví nejednotnost citací (např. s. 76), někdy by odkazy měly být přesnější (např. na s. 87), někde chybí edice dokumentu (např. pozn. 666), někde je narušen tok textu (s. 70) a občas zbytečné překlady (např. s. 55).

Přes zmíněné kritické poznámky práci k obhajobě doporučuji.

doc. ThDr. Václav Ventura, Th.D.
23.5.2018